

Kolm muutust vabakonnas, mida on heaks koostöök oluline mõista

Urmo Kübar
Vabaühenduste liidu EMSL juhataja¹

2012. aasta sündmused on kinnituseks Eesti vabakonna kiirele arengule ja aina mitmekülgsemaks muutumisele. Oma ettekandes keskendun mõnele muutusele nii Eestis kui ka mujal maailmas, mida on oluline mõista heaks koostöök.

1. Sotsiaalse ettevõtluse esiletõus. Traditsiooniliselt avaliku sektori või fondide projekti- või tegevustoetustest, annetustest ja liikmemaksudest rahastatud vabaühenduste kõrvale kerkivad sotsiaalsed ettevõtted, kes teenivad oma sissetulekuid toodete või teenuste müügist, mis samal ajal lahendavad mõnd olulist sotsiaalset probleemi. Nt MTÜ Abikäsi, kes loob töökohti erivajadustega inimestele ja pikaajalistele töötutele ning kelle omatulud on praegu u 25 000 eurot kuus.
2. Võrgustike esiletõus. Traditsiooniliste organisatsioonide kõrvale kerkivad inimeste ja organisatsioonide vabas vormis koostöövõrgustikud, nagu nt Pühajärve kogukond, kes seisib oma kooli allesjäämise eest. Võrgustikel ei ole tavaliselt juriidilist "keha", valitud juhtorganeid ega konkreetset liikmeskonda; aja jooksul võivad nad organisatsiooniks kujuneda, aga ka aastaid vabas koostöövormis tegutseda või laiali minna. Eelkõige on see oluline huvikaitse puhul, kus enam ei saa olla peamiseks küsimuseks mandaat, vaid see, mida öeldakse – selle argumenteeritus, suutlikkus näidata idee taga olevat toetust jne.
3. Professionaliseerumine. Tavapärane käsitlus vabaühendusest on kui harrastusest, millega inimesed tegelevad vabal ajal, nt kohalik laulukoor või külaselts. Selle kõrvale muutuvad vabaühendused aga järjest enamatele ka põhitöökohaks, mis tähendab, et lisaks headele praktilistele kogemustele ja kontaktidele sihtrühmadega on neis ka järjest enam teoreetilisi ja analüütilisi oskusi, sageli enam kui avalikul sektoril või äriettevõtetes, seda nii organisatsioonides (nt Praxis) kui ka võrgustikes (nt Eesti Interneti Kogukond, kus lisaks MTÜ töötajatele lööb kaasa palju oma ala tippspetsialiste).

Vabakonna maastiku muutumine mitmekülgsemaks võib tunduda segadust tekitav, harjumuspärast käitumist ja mõtlemist muutma sundiv ja seega ehk hirmutavgi. Tasub mõelda teisiti – just kodanikuaktiivsuse erinevate avaldumis- ja tegutsemisvormide lisandumine toob juurde aktiivseid inimesi, nemad aga on igas piirkonnas lisaväärtuse ja tähenduste loojad. Mida tugevam kohapealne vabakond, seda edukam on piirkond tervikuna (teaduslikult tõestanud Robert Putnam, "Making Democracy Work").

Sellised muutused nõuavad paindlikku lähenemist, panustamist pidevalt toimivatele koostöösuhetele, avatud kommunikatsioonile. Olulisimad probleemid koostööga ei tulene tavaliselt mõne konkreetse reegli mittejärgimisest (Rait Maruste Eesti Päevalehes 08.02: "Tegime seadust lausa õpiku järgi"), vaid sellest, et partneritel puudub veendumus, et neid võetakse tõsiselt, nende teadmisi, kogemusi ja tegevust hinnatakse. Toimivate koostöösuhete puhul saadakse üksikutest lahkavustest üle, mittetoimivate suhete puhul jäädakse ka "teise poole" heade algatuste suhtes kriitiliseks ja skeptiliseks.

Kuigi Rahvakogu protsess on alles pooleli ja selle tulemused veel teadmata, tasub mõelda, mida selle kogemustest oma tegevustesse üle võtta. Ühisloome meetodil läbi viidavat algatust, mille

¹ EMSL on avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste liit, kes töötab selle nimel, et Eestis oleks tugev kodanikuühiskond, kus inimesed tahavad, saavad ja oskavad olla head, arukad ja aktiivsed kodanikud. 2013. aasta veebruaris kuulub EMSL-i 110 erinevatel elualadel tegutsevat mittetulundusühingut ja sihtasutust, paljud neist omakorda katusorganisatsioonid, EMSL-i võrgustikku aga u 4000 vabaühendust. Loe lisa www.ngo.ee.

Urmo Kübar on EMSL-i juhataja alates 2006. aastast, lõpetanud Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja politoloogia alal. Ta on muuhulgas käsiraamatu "Hea huvikaitse" (2011) autor ning "Kaasamise käsiraamatu" (2009) kaasautor, viimasest ilmub 2013. aastal uus, täiendatud trükk. Kui soovite teda või teisi EMSL-i töötajaid kutsuda läbi viima koolitust koostööst vabaühendustega, võtke ühendust urmo@ngo.ee.

sihiks on leida paremaid lahendusi Eesti demokraatiat puudutavates küsimustes, järgitakse nelja põhimõtet:

1. avatud osalemisvõimalus kõigile soovijatele - kõik said teha ettepanekuid (olgu veebi, kirja või kohtumiste teel), teiste ettepanekutega tutvuda ja nende kohta arvamust avaldada;
2. ekspertteadmiste kaasamine - tehtud ettepanekutele koostavad mõjuanalüüsid mitmekülgset valitud spetsialistid, kelle töö on omakorda avalik ja avatud täiendusteks, kui selles leitakse puuduseid. Seminaride näol viiakse eksperdid ja ettepanekute esitajad ka omavahel realselt kokku, selgitamaks arutelu kaudu mõlema poole teadmisi ja kogemusi arvesse võttes kõige olulisemad teemad.
3. ühiskonna kui terviku informeeritud arvamuse teadasaamine - välistamaks üksikute häälekaimate ja paremini organiseerunud huvigruppide domineerimist, korraldatakse arutelupäev, mille osalejad valitakse esindusliku valimiga (kuhu sattumiseks on võrdne võimalus kõigil), moodustades seega läbilõike ühiskonnast. Erinevalt avaliku arvamuse küsitlusest ei tunta huvi inimese hetkearvamuse vastu, vaid antakse võimalus ja ka ülesanne lahendusvariantide poolt- ja vastuargumendid läbi töötada ja arutada ning siis oma eelistus kujundada.
4. koordineerimine - rahvahulkade tarkus ei toimi iseenesest, vaid vajab avaldumiseks korraldamist: keskkondade loomist, info süstematiseerimist, sobivate meetodite leidmist jne. Ka kogu koordineerimistöö peab toimuma väga avatult.